

Mintha ugyanaz

Jenei Gyula lágyan ömlő szabad verseiről

A nemrég megjelent *Mintha ugyanaz* nem ugyanaz, mert nem ugyanolyan, mint Jenei Gyula korábbi verseskötetei. Előbb a könyv alcímét járom körül, hogy lássuk, miért a főcím: *válogatott és új versek* (AmbrooBook, Győr, 2014).

Azt kell mondani, ez régóta egy fölötté elmemozdító faja a versesköteteknek. A *válogatott* jelző nem egyszeri, hanem kétszeres szelekcióra utal. Amikor akármelyik verseskötete anyagát bárki költő összeállítja, rendelkezik bizonyos számú, folyóiratokban és kötetekben már megjelent, vagy még publikálatlan költeménnyel. Amikor a kötetkompozíció már megformálódott a szerzőben, vagyis megképződött a kötetszerkezet elve, akkor ehhez az elvhez igazodva válogat a rendelkezésére álló saját versanyagából. Bevezethet persze esztétikai öncenzúrát is, akár rettenetes fegyelemmel. Ezt nevezem *elsődleges szelekciónak*. S bár e tevékenység egyetlen új verssort nem eredményez (viszont egy új kötetet igen!), alapvető poétikai feladat. Jól mutat rá erre a poétikai funkcióra az *ecloga* szó alapjelentése: kiválogatott, kiszemelgetett. Ez magának a műfajnak a fikciója: egy-egy ecloga a maga csillogó magányában is jól elvan, de a vergiliusi hagyomány azt mondja, ha kötetet, *libert* akarsz összeállítani ilyenekből, 10 darabot tegyél egymás mellé. Kilenc kevés, tizenegy sok. Azért, mert maga a műfaj tesz úgy, hogy a költő $10 + n$ számú eclogát írt, ennyi eclogája van, de ebből csak tízet ad közre.

Ugyanez történik meg akkor, ha a költőnek már korábban szép számmal jelentek meg verseskötetei. Akkor immáron ezekből a verseskötetektől válogat, s így jutunk el a *válogatott* versek kötetszerkesztésig. Ez a *másodfokú* szelekció. A magyar költészettörténet az így összeállított verseskötetre számos mintapéldát ad, melyek közül én most kettőt emelek ki. Az első súlyos, mert erős mintakép Kosztolányi Dezsőé, akinél a legvilágosabban válik szét: vannak a (korábbi években készült anyagból) *válogatott* költemények + az *újak*.

A Révai kiadó 1935-ben adta ki *Kosztolányi Dezső összegyűjtött költeményeit*, ezt a grandiózus válogatást. E kötet szerkezete úgy néz ki, hogy időrendben haladunk, az egyes részek vagy ciklusok a kötetcímmel tagolják az anyagot, tehát kezdődik: Négy fal között (1907), folytatódik: A szegény kisgyermek panaszai (1910) és zárul: Meztelenül (1928).

Eddig a *válogatott* költemények sora, majd ezt követi az *új* anyag: Számadás (1935). Ha az irodalomtörténet-írás már régóta beszél megkomponált verseskötetekről, erre a jelenségre azt kellene mondanunk, hogy ez a *megkomponált életműkiadás* kötete.

Itt azonnal fölvetődik az irodalomtörténeti elemi kérdés: miután 1935-ben összefoglaló kötetében beválogatott a költő valamely verset, változtatott-e a költemények szövegén, vagy teljesen épen hagyta meg őket. Betűről betűre, szóról szóra és verssorról verssorra összevetem tehát a Révai 1935-ös kiadását a *Négy fal között* kötettel (*Négy fal között*, Költemények, Irtó Kosztolányi Dezső, Budapest, Pallas Részvénytársaság nyomdája, 1907). Az átírásoknál nem veszem tekintetbe a csupán ortográfiai változtatásokat.

Minden rokonszenvem a türelmetlen olvasóé: az itt következő bekezdést nyugodtan ugorja át, kérem!

Lámpafény 1907: Már mint gyerek láttam, hogy ég a lámpa / Fenn a magasba s néztem ott alant, 1935: Már mint gyerek *csodáltam*, lám a lámpa / s *bámész szemekkel* néztem ott alant. 1907: Hogy szálltam föl, a csillagokra én 1935: hogy *küszködtem* a csillagokra én. A *Megállt az óra* szövege teljes épségben élte át a huszonhét évvel későbbi szerzői beválogatást. *A bal lator* 1907: Jéggé fagyott dac, néma, komor herosz, 1935: jéggé fagyott dac, *szótalan óriás*; 1907: Nyílt homlokú bűn fönti szabadsága! / Erényt pirító tisztakezü bűnös – 1935: Nyílt homlokú bűn, *hősi, kemény, igaz*, / erényt pirító tisztakezü *gonosz*; 1907: S bizony mondom te még hamarabb, mint ő. 1935: s bizony mondom, te *itten a földön is*. *Téli alkony* 1907: A hazatérő félve, nesztelen lép, 1935: A hazatérő félve, *csöndesen* lép. Viszont semmilyen lényeges különbség nincs a *Vészfék* 1907-es és 1935-ös szövegalakja között. Nem csak a szövege, de *Az Alföldön* 1907-es címe is módosul 1935 *Alföldre*. 1907: Olykor kibukkan egy szikár legény, / Izmos, erős és büszke barna arca; 1935: olykor *elballag* egy szikár legény, / izmos, erős és *szikkadt* barna arca. 1907: S horkantva, lassan a mezőre mén. 1935: s horkanva *nyargal el, mint tünemény*. Az 1907-es *Néma ház* cím 1935-ben *Néma vidéki ház* címre változott. *A magyar paraszt* 1907: döbbenve nézem, mint tűn el előlem 1935: döbbenve nézem, mint *halad előttem*. *A gyilkosok* cím alatt 1907-ben még ez volt olvasható: „Übermensch”. 1935-ben ez már elmaradt. 1907: Állnak komor homlokkal, *bús* csoportba, 1935: Állnak komor homlokkal, *egy* csoportba. 1907: S birkóznak a valóval fogcsikorgva 1935: s birkóznak a valóval *vicsorogva*. 1907: Csavard ki csak a festett dáma kardját 1935: csavard ki csak a festett *szajha* kardját. A *Szekerek a holdfényben* szövegében a két verseskötet között semmi lényeges változás nem állt be. *Sürgöny* 1905: Mérföldeken vadul süvítve mén, 1935: *Vadul süvölt mérföldek tengerén*; 1905: Egy szó átszúrja sajgó szívemet 1935: egy szó átszúrja *majd a* szívemet. *A holtak vonatja* 1907: Láttátok-e a holtak bús

vonatját? 1907: Előtte a süket, bús pusztá hallgat 1935: Előtte a *kietlen* pusztá hallgat; 1907: Hasítja a párás, nehéz ködöt. / Csak látod, amint nesztelen halad 1935: Hasítja a párás, *lila* ködöt, / *bámulsz utána, amint elhalad*. Az *Ünnepnapon* című szonett két megjelenése között nincs lényeges eltérés. A következő darabnak 1907-ben még *Ó-Budán* volt a címe, az összegyűjtött költemények kötetben már *Budai idill*. 1907: Vén pasák fürödtek itten / A világos, lanyha vízben 1935: Vén *basák* fürödtek itten / a *kénes, zöld*, lanyha vízben. Az összegyűjtött költemények közé a *Négy fal között* kötetből beválogatott utolsó versnek csak a címe módosult némileg: hajdan *Az Üllői-úti fákhöz*, 1935-ben csak *Üllői-úti fák*. Nagyon jól látható, hogy mivel volt elégedetlen a költő 1935-ben: többnyire stilisztikailag mondható apróságokkal, valódi, erőteljes jelentésátállítás sehol nem tapasztalható.

Ide kénytelen vagyok beiktatni egy fontos kitérőt: Jenei Gyula költeménykészítő gyakorlata egyáltalán nem mutat föl tüntetően költészeti mintákat. De művei mögött a Kosztolányi-költészet – ahogy mondani szokás – nagyon játszik. Ritka nála az a versfajta, amit rájátszás-költeménynek nevezünk: a versírásnak ezt a fajtáját az allúzió nál, a reminiscenciánál jobban szeretem a festészettörténetből vett elnevezéssel *pastiche*-nak nevezni. És ilyen az a költemény is, amely Kosztolányi Dezső (csodálatos) *Hajnali részegségére* játszik rá. Jenei Gyula jelen verseskötetében a válogatott költemények közé sorolandó a *Hajnali éberség*, olyan versmondatokkal, mint például azzal, hogy az éjszakai sötétben, odakint csillag „összesen volt az égen tán ha négy”, ami jellegzetesen Kosztolányi-módra felforgatott mondatrend. Jenei Gyula *pastiche*-ának a kezdetét idézem csak, összeolvasva a Kosztolányi-költemény kezdetével (mind a két költeményt igen érdemes összeolvasni teljes egészében, állíthatom):

Jenei Gyula

az éjjel fölriadtam, nem tudom,
unnád.

hogyan s mire; az éjszaka burok,
pokolbéli pihe.
megizzadtam, nyirkos lett lepedőm,
szobámban elfogyott a levegőm,
mint majd a végén
elfogy bizonyosan: legvégemen.
visszaaludni már nem tudtam ottan,

Kosztolányi Dezső

Elmondanám ezt néked. Ha nem

Múlt éjszaka – háromkor - abbahagytam
a munkát.

Le is feküdtem. Ám a gép az agyban
zörgött tovább, kattogva-zúgva nagyban,
csak forgolódtam dühösen az ágyon,
nem jött az álom.

Hívtam pedig, így-úgy, balga szókkal,

*fölkeltem hát, és ablakot nyitottam,
s amikor elmentem vizelni,
fiaim szobájából fény szivárgott,
s a szülői gondosság odarántott
megnézni azt, hogy evilági kéken
mi világlík egyik fiam kezében:*

*százig olvasva s mérges altatókkal.
Az, amit irtam, lázasan meredt rám.
Izgatta szívem negyven cigarettám.
Meg más egyéb is. A fekete. Minden.
Hát fölkelek, nem bánom az egészet,
sétálgatok szobámba le-föl, ingben,
köröttem a családi fészek,
a szájakon lágy, álombeli mézek,
s amint botorkálok itt, mint részeg,
az ablakon kinézek.*

Úgy tűnik, Kosztolányi Dezső költészetét Jenei Gyula több szinten is asszimilálta, amely belsővé tevésben a távolság kijelölése (a disszimiláció) is benne van. Halványan, olykor a korai Kosztolányi szóhasználatát és stilisztikáját. Az ilyen versbefejezés, mint például: „csak maradék láz, nyűtt artériák. / bolondok mind, akik nem feledték, / miről meséltek a szép máriák”, távolról megidézi *A szegény kisgyermek panaszai* visszaemlékezés-verseit. De ami ennél jóval fontosabb: a *Mintha ugyanaz* kötet meghatározó formaképzési elvét a *Határtalanul* című költemény, bár már-már eszményi megvalósulását más költőhöz köti („szeretnék írni olyan *lágyan ömlő szabad / verseket*, miként [...]”), e formaeszmény a legerőteljesebben szerintem a *Meztelenül* és a *Számadás* kötetből olvasható ki, még az 1930-as évek első feléből, az általam csak „domesztizált avant-garde-nak” elkeresztelt időszakból. De ami a leglényegesebb Jenei Gyula és Kosztolányi Dezső egymás mellé olvasásából, ami a közös: a múlt idő múlásának mennél pontosabb könyvelése, a valaha volt jelen elmúlása és ezért ontológiai megsemmisülése, az emlékek és az emlékezést segítő tárgyak és fényképek fölértékelése, a családtörténeti és az intim emberi viszonyok természetének hosszas, fontolgató mérlegelése, és ami a legfőbb, az Én eljövendő halálának a tudata. De mindezekről kicsit később, egyelőre igen röviden csak annyit, hogy a legtöbb és az általam legjobbnak érzett költeményfajta Jenei Gyulánál az eme eszmény jegyében írott költemények sora. Ami pedig talán a mostani költői formatörekvést illeti, azt hiszem, ezt a legutolsó, a *Gyónás* című kisciklus mutatja: hosszú sorokból, durva verstömbökből áll: a ciklus a gyerekkort a *feltételes jövőbe* helyezi!

Térjünk vissza a válogatott/régi + új versek kérdésköréhez! A mi irodalmunk történetéből a válogatott és az új versek egy kötetbe szerkesztésére a másik, a Kosztolányi Dezsőtől igen különböző megoldást láthatunk. Első kötete, a *Változtatnod nem lehet* után

kereken húsz évvel adta ki a Nyugat 1934-ben a *Füst Milán Válogatott Versei* kötetet. Az előszó után e könyv két részből áll: *ÚJAK* és *RÉGIEK*, vagyis a Kosztolányinál még működő időrendi elv (régebbi + mostani) itt megfordul, vagyis ez *új és válogatott költemények* kötet (és nem a válogatott és újé). Itt Füst Milán már az előszóban leszögezi: a válogatás, a szelekció igen erőteljes volt, de amiket a régi anyagából beválogatott a kötetbe, azokat is jelentősen „javította” (majd az 1947-es újrakiadásban még tovább javította őket). Minden esetben közös, beleértve – lassan visszatérendő a tárgyhöz – Jenei Gyula *Mintha ugyanaz* című kötetét is, hogy a válogatott versek remek lehetőségeket adnak. A szelekció bizony Tajgetoszként működik a költeménygyerekek számára: s ha vannak túlélők, igen fontos, hogy kik, azaz mely versek mennek át épen és sértetlenül a rostán, és melyeket korrigálja a költő. Amihez, ha már oka van rá, akkor joga is van. Csakhogy minden átírás azonnal fölveti a mű önazonosságának a kérdését, többszörösen is. Az világosan látható, hogy az 1935-ben megjelent költemények *ugyanazok*, mint amik 1907-ben voltak, különben nem írta volna oda a *Négy fal között* egykori kötet- és mostani cikluscím után az 1907-es évszámot. Ugyanazok, mert azok az apró változtatások, amelyeket a szövegükön eszközölt, önazonosságukat nem forgatja föl. Füst Milánnál azonban – minden műfajra, vagyis minden saját szövegére, drámára, publicisztikai írásra, regényre, elbeszélésre, naplóra, olykor még magánlevélre is – kiterjed egy olyan átírási gyakorlat (a kezdetektől egészen a haláláig), amely átírási gyakorlatot Somlyó György Füst Milán demiurgoszának nevezett. (Csak zárójelben jegyzem meg: rokonszenves nekem a 85. oldalon olvasható *S. Gy. dedikál* alcímű emlékezésvers.) És ez az átírás nála ritkán áll meg a „javításnál”: a régi művet előveszi, és újraírja, vagyis a régiből egy új és másik költeményt ír. Ez bizony a mű önazonosságának a megbontásával jár: egy, önálló és autonóm mű a korábbi, a régebbi, s egy másik önálló, autonóm mű az új, amit a nyersanyagnak tekintett régiből kiformált.

Ez az egész problematika hogyan jelentkezik és hogyan néz ki Jenei Gyula *Mintha ugyanaz* című verseskötetében? Akinek van miből válogatni. Korábbi verseskötetei: *Hátországban* (1990), *Valahogy* (1992), *A víztorony vitorlái* (1997), *Grafitnap* (2002), *Ha kérdenéd* (2006), *Az időben rend van* (2011), és ez a mostani kötet. A régi/válogatott versek esetében a válogatás idejének egzisztenciális pillanata a döntő: hogy miként reflektált költői önmagára Kosztolányi Dezső 1935-ben, miként értelmezte költő-önmagát Füst Milán 1934-ben és 1947-ben, határozza meg sok-sok korábbi költemény elhagyását vagy éppen beemelését (vagyis a válogatást, a szelekciót). A *Kosztolányi Dezső összegyűjtött versei* esetében, ha csak az egyes korábbi versesköteteit vesszük a kezünkbe, hogy ezekből miket hagyott el, pontosan tudható, Füst Milán esetében ez valamivel nehezebb, mert neki korábban

csak egyetlen verseskötete jelent meg, a *Változtatnod nem lehet*, ezért a válogatás elvére nála csak akkor következtethetni, hogy a folyóiratközléseket is felmérjük. Igen, Jenei Gyula esetében is jól beláthatók az »el- vagy kihagyott versek«. De mi a helyzet azokkal a költeményekkel, amelyeket bárki költő beemelt válogatott kötetébe? Alapvetően két stratégiát látott a beválogatott versek esetében, bárki költőnél. Az egyikoldalon az a költői magatartás áll, amely a régi, ám beválogatott költeményt az elejétől a legvégéig betűről betűre érintetlenül hagyja. Ez egy olyan viszonyulásra utal költemény és költője között, amelyben a szerző egy valaha írt művét késznek, befejezettnek nyilvánította. Az ilyen költemény mintegy beledermed keletkezésének idejébe és egy olyan „versidőbe” (Jenei Gyula szép szava), amely nem a költő, hanem a költemény versideje. Mivel *beledermed*, már nem moccan, mivel alakja és egésze definitív, vagyis *végérvényes*, halott költemény. A szöveg ennek a költő által holtnak nyilvánított költeménynek a mauzóleuma. Az ilyen költemény a keletkezésével, a megszületésével hal meg (a publikálás máglyáján). Teljesen védhető álláspont. De van egy másik magatartás is. Nem a szélső pólus, nem a teljes átírás. Ugyanis ha régebbi költeményemet (zeneművem stb.) minden ízében (szavában, hangjában) átírom, már nem az látható, hogy itt átírások történtek, hanem egy – a megelőzőhöz viszonyítva – *teljesen új* műalkotás áll elő. Ezért a régiek közül a válogatás során a mostani szövegalak csak részleges változtatásokat tesz, viszont ezeket a változtatásokat egy másféle viszony irányítja költő és műve között. Ebben a felfogásban, amíg szerzője él, a költeménye is: mert egyikük sem definitív, egyikük sem végérvényes, még egyikük sem halott. A költemény „versideje” nem valamiféle képzelt és sanda örökkévalóság, hanem a nagybetűs Irodalom öncsaló Walhallája, hanem hasonlít a szerző idejéhez és létehez: mind a költő, mind a költeménye az időben változó tárgy (*l'objet qui change*), és a költemény elvi megváltoztathatóságát csak a kéz leállása, a költő halála szünteti meg, elvileg valóban végérvényesen. Legalább a lehetősége megvan annak, hogy változtathassak művemen, és erre a legkiválóbb alkalom egy kötet összeállítása régi/beválogatott + új költeményekből. És akkor jöhet akár az átírat átírata is. Teljesen védhető álláspont.

A beválogatott versekkel mit tesz Jenei Gyula? Saját költeménytemetője síremlékeinek tekinti-e őket, vagy öreg, de még nem halott létezőknek? Szűrőpróbaszerűen összevetettem az *Mintha ugyanaz* általam legfontosabbnak ítélt költeményeit a korábbi megjelenés szövegalakjával. Gyakorlatilag ugyanaz a szöveg, legfeljebb minimális ortográfiai különbségek fedezhetők föl: a korábbi sorközi vagy sorvégi gondolatjelet felváltja a pont, mert ebben a *válogatott és új versek* kötetébe következetesen egységesít. Például a *Hajnali éberség* írásjelről írásjelre pontosan megegyezik korábbi közlésének szövegével. Bizony,

Jenei Gyula számára saját költeménye a *befejezettség*, az önmagába dermedt, a minden létező emberidőre »kész« alkotás, a genezisében még eleven entitás felölti utolsó arcát, és a legelső közlés után már csak e halotti maszk vagy költeménysíremlék másolatait kapjuk.

Az eddigieket összefoglalva: a *Mintha ugyanaz. Válogatott és új versek* kötet címének jelentését a létrehozásának elgondolásában ragadtam meg. Mert látjuk, a (válogatott) régi és új versek közötti határ Kosztolányi Dezső és Füst Milán esetében tisztán és elkülönítetten áll előttünk. Ez éppen fordítva van Jenei Gyula verseskötetében. Ha bárki olvasó életében először vesz a kezébe verseskötetet Jenei Gyulától, semmi fogódzója nincs a válogatott (rég) és az új költemények elkülönítéséhez. (Én, aki *Az időben rend van* című kötetet igen alaposan ismerem, már majdnem minden esetben jól ráérezek arra, hogy ez régi, régi! ez pedig új!) *Mintha* a korábbi számos verseskötet anyaga és jellege, valamint az új versek anyaga vagy jellege *ugyanaz* lenne. Ami e költészet belső koherenciáját jelzi, azt, hogy az alapok szinte a kezdettől ugyanazok. Mik ezek a bizonyos »alapok«?

A *Mintha ugyanaz* élén, az összes utána következő költeménytől elkülönítve, a teljes gyűjtemény emblémájaként, mint egy címer-vers (verses *devise*) vagy mottó-vers, olvasható a *Másutt esendőbb* című költemény, benne a következő meglehetősen kijelentéssel: „nincs történelem”. Ebben a történelemellenességben én is osztozom Jenei Gyulával. Valóban nem tudhatni, mi a történelem, annyi látszik, hogy valami fogalmi konstrukció, s amennyire az, olyan mértékben vértéztük föl magunkat, mi, emberek, e fogalmi konstrukció számos változatával. A szaktörténészek erős haragját vívta ki évtizedekkel ezelőtt Claude Lévy-Strauss strukturalista antropológus, amikor azt mondta, hogy *múlt*, az természetesen nagyon van, hogyne lenne. De a múltból először az európai kultúra formált (párolt le, vont ki) holmi »történelmet«, ezzel szemben számos egyéb módjai vannak a múlt tudatának beépítésére a mindenkori: léteznek törzsek, népek, civilizációk, amelyek jól megvannak az első vagy vezető világ történelem-fogalmi és történelmi gondolkodása nélkül. Gyönyörű írásművében 1934-ben, *Fejezet a szerelemről* a címe, egy helyütt azt mondja, mi, emberek azért szerkesztettük meg a »történelem« fogalmát, hogy kitaláljunk valamiféle magyarázó vagy értelmezési keretet természetes vagy erőszakos halálunkra: a történelem az, amibe beleszületünk, és a történelem az, amibe belehalunk. Ha Jenei Gyula embléma-költeményét, a meglepő kijelentés költeménykörnyezetét olvassuk, a megkülönböztetéssel – azt hiszem – mélységesen egyetérthetünk. Két dolog bizonyosan *van*: van idő, és van múlt, s ez utóbbi az előbbi múlásával van az előbbiben, a mindenkori jelenek »mögött«. „játszik az idő, halad; / mi benne él, minden // változó, nincs történelem”, írja Jenei Gyula, s ezzel az összes preszókratikus

filozófus egyetértene. De ezt erősen visszavonja a költeményen belüli hosszabb, a *közönyre* utaló személyes kitérő után az, hogy „a történelem történetekre / esett”.

Jenei Gyula is, mert ebben nincs egyedül, a *múlás* megfigyelője és költője. Azt hiszem, ha nyelvész lenne, kitalálna egy eddig soha nem létezett, csak mindig körbeírt igeidőt, a *folyamatos múlás* (esetleg a feltételes jelen) *igeidőjét*. Egyik ciklusának címet adó szava, a „versidő” talán olyan idő, amikor az érzékelés kiesik a percre-perc, napra-nap, évre-év ritmusából. Ami aztán egyre komorabbá teszi az egészet, idő van, a maga múlt-jelen-jövő kikerülhetetlen és lerombolhatatlan hármasságával (most az öngyilkosság mint a jövő radikális kiiktatásának esélyétől eltekintek, ez itt nem kerül szóba). Ám nézzük meg és olvassuk (értsük betű szerint) a *Két kupica között* kezdetét: „kezdjük újra: a múlt barna, nincs / jelen, s holnap fehér hó hull / tegnapi hóra, a barna nem ősz / és nem szín, csak régi, mint / a gyerekkor”. Erről van szó, arról, hogy a múlt már nem jelenlévő (mert e versben a jelen szónak kettős jelentése van egyszerre: a „nincs jelen”, így, önmagában azt is jelentheti, hogy a jelen mint olyan nem létezik, mert az imént még jövő volt, és tüstént múlttá válik (il n’y a pas de la présence), ám ha úgy olvassuk, hogy „a múlt [...] nincs jelen”, akkor a megszűnés *végérvényessége*, dermedtő visszafordíthatatlansága, örök elmúltsága fogja marokra a szívet (le passé n’est pas en présence). Jenei Gyula költészetében a gyerekkor (és kis részben a pre- és a pubertás kor) nem lezárult, hanem megszűnt, amit csak a *Bús férfi panaszzai* követhetnek. E tényleg iszonytató megszűnés ellen egyetlen hitvány, törékeny, esendő eszköz maradt csupán: a neuronokban kerengő emlékkép, az emlékezést segítő tárgyak és a fotók. Mert „visszafelé átrendeizhetem-e a gyerekkort?”, kérdezi a *Ha kérdéséd* című költemény. Fényképleírásokkal és fényképszerű emlékkép-leírásokkal van teli Jeney Gyula egész költészete, és rengeteg az ilyen darab ebben a kötetben is. Ebben a kötetben, amelynek címe önidézet. Önidézet egy sorozat fényképleírásból, a verseskötet 77. oldalán olvasható, a költemény címe (*Mintha ugyanaz*), és a versciklus, amelynek része: *Fekete-fehér. Sorok Tabák Lajos képeire*.

Mintha ugyanaz az arc lenne, csak öregebb
harminc évvel. a kopott kucsma alatt
vastag ráncok, a bajusz már deres, a tekintet
messzire réved, s kerüli a vasalt nadrágos
tisztviselőt, aki biciklijét árokpartra
dobva előkapja a rolleiflexet (jó német gép),
s hármat kattint harkányi báró birtokán.

az első képen a trágyát szóró paraszt lába:
összedrótózott csizma, elől kunkorivá húzza
a talpat a felsőrész, a szár madzaggal
kötözve, a nadrág foltos, fekete, mögötte
a rántalan ég világos színe, a láb előtt
villa, ráragadva néhány szalmaszál.
a második képen kezek: markolják a nyelet
és fénylenek. a harmadikon az arc,
miként fõntebb írva van. bölcs öreg,
gondolhatnánk, de a fotóstól tudjuk:
tudatlan cseléd. (fogalma sincs, hogy
kiállítóterembe kerül a képe.) azt se tudja,
hogy éppen fényképezik. először életében,
s bizonynyal utoljára.

Azt hiszem, e költemény világosan állítja, hogy nem csak múlt van, hanem történelem is létezik. Legfeljebb nem az, amivel párolva, túlfőzve, s bár ehetetlen, etetnek minket. És ez adja meg a lehetőségét annak is, hogy nekünk lehessen társadalomtörténeti elköteleződésünk.